

KEHF SURESİNDE GEÇEN HZ. MUSA (A.S.) İLE HIZIR (A.S.) IN HİKAYESİ

60. Bir zaman Musa, genç ve faziletli arkadaşına, “Durup dinlenmeden iki denizin birleştiği yere varıncaya kadar gidecek, gerekirse senelerce yürümeye devam edeceğim!” demişti.

61. Derken, iki denizin birleştiği yere vardıklarında, yanlarına azık olarak almış bulundukları pişmiş balığı orada unuttular. Balık, denizde kendine bir yol bulup kaybolmuştu bile.

62. Kararlaştırdıkları yeri farkına varmadan geçip bir müddet gittikten sonra Musa arkadaşına, “Şu kahvaltımızı getir artık, ” dedi, “gerçekten bu seyahatimizde epey yorgun düştük.”

63. “Şu işe bak!” dedi arkadaşı, “O kayanın yanında mola verdiğimizde ben balığı unuttuğum. Onu sana hatırlatmama ancak şeytan mani oldu. O, tuhaf bir şekilde denizde kendine bir yol bulup kaybolmuştu.”

64. Musa, “İşte bu idi aradığımız!” dedi. Hemen izleri üzerinde gerisin geriye döndüler.

65. Kayanın yanına vardıklarında seçkin kullarımızdan öyle has bir kul buldular ki, O’na katımızdan hususî bir nimet bahşetmiş ve nezdimizden Rabbanî bir ilim öğretmişik.²³

66. Musa, dedi ki: “Bir hususta doğruya ulaşabilmem maksadıyla, size öğretilen ilimden bana da öğretmeniz için size tâbi olabilir miyim?”

67. “İyi de” dedi (ilm-i ledün sahibi zat [Hızır]), “sen, benimle beraberliğe asla katlanamazsın.

68. “Haklarında bütün yönleriyle bilgi sahibi olmadığın meseleler karşısında nasıl katlanabilirsin ki?”²⁴

²³ Hz. Musa’nın bu yolculuğu ve kayanın yanında bulunduğu seçkin kulla arkadaşlığı, pek çok yoruma mevzu olmuştur. Bilindiği gibi Hz. Musa (a.s.), Cenab-ı Allah’ın (c.c.) insanlar için kendisine hidayet kaynağı bir kitap (Şeriat) verdiği beş büyük rasûlden biridir (Şûrâ Sûresi/42: 13). Rasûl-ü Ekrem aleyhissalâtu vesselâm Efendimiz’in beyan buyurduğu üzere, ümmetinden biri Hz. Musa’ya, Cenab-ı Allah’ın kulları içinde O’ndan daha fazla ilim verdiği bir kul bulunup bulunmadığını sorar. Cenab-ı Allah da (c.c.) Hz. Musa’ya (a.s.), kendisine katından hususî bir rahmet, nimet ve ilim bahşettiği bir kulunu haber verir. Bu kulun ilmi, herkesin sahip olabileceği türden bir ilim değildi. O sıralarda o ilim Hz. Musa’ya da verilmemişti. Allah Rasûlü (s.a.s.), bu kulun isminin Hadr (Hızır) veya Hıdr (Hızır) olduğunu buyurmaktadır (Buhari, “Kitabü’t-Tefsir”, 18). Hadr, “yeşil” mânâsına gelir ve sonsuz hayat ifade eder. Bakara Sûresi’nin mealini verirken, 120’nci notta Beidüzzaman hazretlerinden nakledildiği gibi, insanî hayatın beş mertebesi vardır. Bunlardan ikinci mertebede olan Hz. Hızır (a.s.), bizim hayatımızın yeme içme gibi gereklerine mahkûm değildir. Aynı anda pek çok yerde bulunabilir. İşte, pişirilmiş balığın dirilip denizde kaybolup gitmesi, Hz. Hızır’ın özel misyonunu anlama bakımından önemlidir; yani o, yukarıda ifade edildiği gibi, sürekli hayat veya hayatiyeti, diriliği temsil etmektedir. Varlık, görünen maddî âlemlerle sınırlı değildir. Onun ötesinde, karşılıklı aynalardaki iç içe görüntüler gibi, birbirinden daha şeffaf âlemler veya varlık boyutları vardır. Her ne kadar Hz. Musa ve arkadaşının yer üzerinde bir noktaya kadar seyahat ettiğini kabul etsek bile, bu yolculuğun temelde manevî bir boyutu söz konusudur ve o, bir bakıma Cenab-ı Allah’a yolculuğu (seyr u sülûk) andırmaktadır. Dolayısıyla, onların ulaşip Hz. Hızır’la buluştukları nokta, maddî ve manevî dünyaların kesişme noktası gibidir. Balığın dirilmesi, artık Hz. Hızır’ın sahasına girildiğine bir işarettir ve bu sahada her şey bir yönüyle ebedî diridir. Böyle bir yere veya noktaya yolculuk da, gerçekten yorucudur. Hz. Musa’nın Hz. Hızır’a verilen hususî ilimden haberdar olması için böyle bir yolculuğu yapması gerekiyordu. Yine hadis-i şeriflerde, Hz. Musa’nın yanındaki yol arkadaşı yiğit gencin, Hz. Musa’dan sonra kendisine peygamberlik verilecek olan Hz. Yuşa (a.s.) olduğu belirtilmektedir.

69. “İnşâallah” diye cevap verdi Musa, “beni sabırlı bulacaksın ve hiçbir konuda sana karşı gelmeyeceğim.”

70. “Pekalâ” dedi (Hızır), “Madem bana tâbi oluyorsun, o halde, hangi konuda olursa olsun ben onun hakkında sana söz açmadıkça bana soru sorma.”

71. Böylece birlikte yola koyuldular.²⁵ Nihayet bir gemiye bindiler ve (Hızır) gemiyi deliverdi. Musa, dayanamayıp sordu: “Ne yaptın öyle? İçindeki yolcuları suda boğmak için mi deldin gemiyi? Çok kötü bir iş yaptın gerçekten!”

72. “Sana benimle beraberliğe asla katlanamazsın dememiş miydim?” dedi (Hızır).

73. “Ne olur,” dedi Musa, “unuttuğum bir şeyden dolayı beni sorguya çekme ve şu işimde bana güçlük çıkarma.”

74. Tekrar yola koyuldular. Nihayet yeni yetme bir gence rastladılar; (Hızır,) bu defa da onu öldürüverdi. “Ne yaptın?” dedi Musa, “Kimseyi öldürmemiş masum bir cana mı kıydın? Doğrusu, görülmemiş derecede kötü bir iş yaptın!”

75. (Hızır) yine, “Sana benimle beraberliğe asla katlanamazsın dememiş miydim?” dedi.

²⁴ Âyetler, Hz. Hızır’ın sahip bulunduğu ilmin, en azından o âna kadar Hz. Musa’ya verilmediğini ifade etmektedir. Hz. Musa (a.s.), misyonu hidayete ermeleri ve Allah’ın hükümlerine göre bir hayat sürmeleri için kavmine rehberlik yapmak olan bir rasûldü. Bir başka ifadeyle O, yeryüzünde yaşayan ve hidayetlerinden sorumlu bulunduğu farklı karakter ve anlayış seviyelerindeki insanlara rehberlik etmekle mükellefti. Allah rızası istikametinde böyle bir rehberlik misyonların en büyüğüdür ve bunun için gerekli olan bilgi de, en önemli ve en değerli bilgidir. Hz. Hızır’a gelince, peygamber mi velî mi olduğu tartışmalı olmakla birlikte, Cenab-ı Allah’ın O’na olan nimetlerinden bahsederken Kendisi hakkında Biz zamirini kullanması (seçkin kullarımızdan öyle has bir kul buldular ki, O’na katımızdan hususi bir nimet bahşetmiş ve nezdimizden Rabbanî bir ilim öğretmiştik: âyet 65), Hz. Hızır’ın da bizzat yaptıklarını izah ederken aynı zamiri tercih etmesi (âyet 81) ve yaptıklarını Allah’a atfetmesi (âyet 82), O’nun hususî bir sahada hususî bir misyonla görevli bir mürsel (gönderilmiş, görevlendirilmiş zat) olduğu konusunda ipucu teşkil edebilir. O, gelecek âyetlerde takip edeceğimiz üzere, insanların tamamını, hattâ büyük çoğunluğunu ilgilendirmeyen ve öğrenmeleri de mecbur olmayan bazı hususî meselelerde bilgi sahibiydi. Dolayısıyla, bu bilgisinden dolayı o Hz. Musa’dan daha büyük değildi. Peygamber Efendimiz aleyhissalâtü vesselâm, bu konuya şöyle ışık tutmaktadır: “Hızır, Musa’ya şöyle dedi: ‘Ben, sende olmayan bir tür bilgiye sahibim, sen de bende olmayan bir tür bilgiye sahipsin.’” (Buhari, “Kitabü’t-Tefsir”, 18)

²⁵ İlgi çekicidir ki, yeni başlayan bu yolculukta artık Hz. Musa’nın genç arkadaşı yoktur. Bu yolculuğu bütünüyle ve Hz. Hızır’ın sahip bulunduğu ilim çerçevesinde ele alacak olursak, onun içinde yaşadığımız şu maddî âlemde geçmediğini düşünebiliriz. Pek çok insan uyanırken, başkalarının uykuda gördükleri cinsten, yani rüya cinsinden hadiseleri yaşar ki, buna müşahede diyoruz. Rüyalardakine benzer şekilde ruh, Misal Âlemi’ne girer ve burada bazı tecrübeler yaşar, bazı gerçeklere muttali olur. Bu hal, sâdık rüyalara benzerse de, rüya uykuda iken görülmesine karşılık, müşahede uyanırken cereyan eder. Rüyalar gibi, maddî âlem ölçüleri içinde o da çok kısa sürebilir. Bu Âlem-i Misâl yolculuğunu yapan birinin yanında, maddî dünyada o anda başkaları da bulunsalar bile, bunlar o yolculuktan habersizdirler. Bu sebeple, Hz. Musa ile Hz. Hızır bu esrarengiz yolculuğu birlikte yaparlarken, Hz. Musa’nın daha önceki genç yol arkadaşı bu yolculukta bulunmamıştır. Cenab-ı Allah (c.c.), manevî yönden büyük mertebe sahibi olmayan mü’minlere de müşahede bahşedebilir. Dolayısıyla, Hz. Musa (a.s.) ile Hz. Hızır’ın (a.s.) yolculuğu sadece ruhî bir müşahede olmanın da ötesinde, Hz. Musa’nın bedeninin o anda ruha yakın, belki ruhun kılıfının sahip olduğu bir şeffafiyet kazanmasıyla, ruh-beden birlikte gerçekleşmiş olması akla daha yakındır. Bu açıdan da, bu yolculukla Peygamber Efendimiz’in miracı ve Hz. İsa’nın semaya kaldırılması arasında benzerlikler vardır. Şu kadar ki bu yolculuk, Hz. Musa dünyada iken Misal Âlemi’nde ve belli bir boyutta gerçekleşmiş, Peygamber Efendimiz’in miracı ise, varlığın bütün boyutlarında cereyan etmiş ve O, insanların hidayeti ve İslâm nimetinin tamamlanması adına dünyaya dönmeyi tercih buyurmuştur. Hz. İsa (a.s.) ise, rasûl olarak artık yeryüzündeki misyonu bittiğinden, ruhu ve şeffafiyet kazanmış bedeniyle birlikte semaya kaldırılmış, denebilir ki O’nun vefatı böyle gerçekleşmiştir ve O, kaldırıldığı bu semada sakin bulunmaktadır. (Her şeyi hakkıyla bilen ancak Allah’tır.)

76. Musa, “Eğer” dedi, “bundan sonra sana yaptığın bir işten dolayı bir daha soru soracak olursam, artık benimle arkadaşlığı bırakabilirsin. Senden bir daha özür dileyebilecek durumda değilim.”

77. Bir defa daha yola koyuldular. Bu sefer, vara vara bir beldeye vardılar. Halktan yemek istedilerse de, ahali onları misafir etmekten kaçındı. (Hızır) orada yıkılmaya yüz tutmuş bir duvar gördü ve onu derhal tamir etti. “Eğer dileseydin,” dedi Musa, “yaptığının karşılığında bir ücret alabilirdin.”

78. “Artık bu noktada yollarımız ayrılıyor.” dedi (Hızır). “Şimdi sana, tahammül edemediğin meselelerin içyüzlerini tek tek anlatacağım.

79. “Önce gemiden başlayalım. O, geçimlerini denizden sağlayan birtakım fakirlere aitti. İstedim ki, onda bir kusur meydana getireyim. Çünkü önlerinde her sağlam gemiyi gasbeden zalim bir kral vardı.

80. “Öldürdüğüm delikanlıya gelince: Onun ebeveyni mü’min insanlardı. Fakat o çocuğun ileride onları azgınlığa ve küfre sürüklemesinden korktuk.

81. “Bu sebeple, o ebeveynin Rabbilerinin, o çocuğa bedel kendilerine daha temiz, daha hayırlı, onlara karşı daha merhametli ve daha itaatkâr bir çocuk vermesini diledik.

82. “Gelelim duvara: O, şehirde iki yetim çocuğa aitti; altında da o çocuklara ait gömülü bir hazine bulunuyordu; (merhum) babaları ise salih bir zattı. Rabbin diledi ki, çocuklar yetişkinlik çağına gelsinler ve Rabbinden bir nimet olarak kendilerine ait o hazineyi çıkarsınlar. Ben, yaptıklarımın hiç birisini kendi görüşümle yapmadım. İşte, tahammül edemediğin meselelerin iç yüzü”!^{26,27}

²⁶ Hayatta meydana gelen veya kişinin yaşadığı her hadisenin insanlara ait görünür bir sebebi ve manâsının yanı sıra, bir de görünmez, Cenab-ı Allah’ın küllî hikmetinin gerektirdiği ve Kader’e bakan asıl sebebi ve manâsı vardır. Kader ve İlâhî Hikmet, her hadiseye, hem Hz. Âdem’den Kıyamet’e kadar bütün bir insanlık tarihinin bütünlüğü içinde ve onlarla alâkası bulunan bir parça (cüz’î) olarak, hem de bizatihî kendisi olarak (cüz) bakar. Ve Kader, asla zulmetmez; mutlaka adalet eder; çok defa da bu adalet, rahmet buutlu, rahmet yörüngelidir. Hayatta herkes, bilhassa başına gelen kötülükler açısından hak ettiğini veya müstahak olduğunu bulur. Bununla birlikte Cenab-ı Allah (c.c.), asla cezalandırmakta acele etmez; her şeyden önce, kullarının pek çok hatalarından geçer; cezayı hak eden suçlar karşılığında da tevbe etsinler ve yollarını düzeltsinler diye kullarına süre tanır. Ama her şeye rağmen bir kula ceza vermişse bu, artık o kulun o cezayı mutlaka hak ettiğinden dolayıdır. Bediüzzaman hazretleri, “Bir mahkeme seni işlemediğin bir suçtan dolayı cezalandırabilir ve zulmeder; fakat bu ceza, işlediğin ama gizli kalmış bir başka suçundan dolayıdır; dolayısıyla aldığın ceza, Kader açısından mutlak adalettir.” der. Hz. Musa ile Hz. Hızır arasında geçenlerden anlıyoruz ki, Hz. Hızır’ın misyonu, eşya ve hadiselerin görünmeyen iç yüzüyle, yani kaderî boyutuyla ilgilidir. Fakat biz dünyada görünür sebeplere bakarak hükmederiz; tabii ki bu hiçbir zaman, meselenin gerçeği araştırılmayacak demek değildir. Ama geleceğe, gelecekle ilgili beklentilere veya tahminlere bakarak hüküm vermeyiz. Hattâ hadisenin gelecekte alacağı şekille alâkalı güçlü tahminlerimiz ve bilgilerimiz olsa bile, yine de bu, hukukî kararlarımızda gerekçe teşkil etmez. Dolayısıyla, Hz. Musa (a.s.) Hz. Hızır’a itiraz ederken Şeriat açısından haklıdır ve her defasında ikaz edilmesine rağmen her üç hadisede de hemen itiraz etmesi, O’nun hakperestliğini gösterir. Bu sebeple, önceki notta da ifade edildiği gibi, söz konusu hadiselerin bu maddî dünyada cereyan ettiği tartışmaya açık bir husustur. Allah (c.c.), bu tecrübeyle Hz. Musa’ya Kader’in mahiyetini, hadiselerin gerçek manâsını, te’vilini ve kaderî boyutunu öğretmeyi dilemiş olsa gerektir.

²⁷ Kur’ân-ı Kerim, Ashab-ı Kehf kıssası ve biri bağlar sahibi iki kişi temsilinden sonra Hz. Musa ile Hz. Hızır’ın esrarengiz yolculuğuna yer vermekle, iman hareketinde Hızır çeşmesinden de hayat suyu içmenin, yani imanda derinleşme, kalbî safiyete ulaşma, eşya ve hadiselerin ledünnüne, iç yüzüne, gerçek manâsına nüfuz edebilmenin önemini hatırlatmış olmaktadır.